

VASTUVÄITED VVK 10.03 SELGITUSTELE

Vabariigi Valimiskomisjon (VVK) edastas 10.03 tööpäeva lõpus pärast kl 17:33 Riigikohtule MTÜ Ausad Valimised 9.03 kaebuse koos omapoolsete selgitustega¹, milles esitas kaebaja jaoks varem mitte teada olnud seisukohti, sh salvestise edastamisest keeldumise üldise põhjenduse ning 10.03 koostatud koosoleku osalise protokoll.

Kaebaja sai selgituste ja protokollide olemasolust teadlikuks 11.03 õhtupoolikul RVT ja VVK ühise veebilehe juhusliku külastuse tulemusel. Selgitustega sai kaebaja täies mahus tutvuda alates 12.03 kl 12:53, mil need lisati E-toimikus kaasuse 5-26-13 menetlusse kaebuse täiendusena. Kaebaja esitab viivitamatult oma vastuväited.

Selgitustes väidab VVK, et kaebajal “oli koosolekul võimalik teha märkmeid ning tutvuda koosoleku protokolliga, mis kajastab arutelu ja otsuseid”. Kuna VVK kasutab minevikuvormi “oli”, siis sellega väidetakse, et protokolliga *oli* kaebajal võimalik tutvuda enne kaebetähtaja lõppu ja kaebuse faktilist esitamist 9.03. See on aga eksitav, sest 4.03 koosoleku protokoll koostati ja avaldati VVK poolt alles 10.03 pärast kaebuse esitamist. Seega *ei olnud* kaebajal erinevalt VVK väidetust võimalik 9.03 kaebetähtaja saabumiseni protokolliga tutvuda.

Vastab siiski tõele, et kaebajal “oli koosolekul võimalik teha märkmeid”. Kaebaja kogemusele ei vasta aga VVK hinnang koosoleku avalikkusele, selle jälgitavusele, selle käigu ja sõnavõttude arusaadavusele, mis väljendub kaebaja jaoks 1) koosoleku kohta tehtud märkmete ja protokollide lahknevuses olulistes osades ja 2) koosoleku ettevalmistuse, kohapealse füüsilise korralduse ja selle korraldamise ametkondlike aluspõhimõtete ebapiisavuses selleks, et tagada koosoleku avalikkus.

Protokollide lahknevus tegelikkusest

- a. Kaebaja tehtud märkmete järgi hinnates ei alanud koosolek kl 14:00 nagu märgitud protokollis, vaid kaebaja lubati koosolekuruumi alles hinnanguliselt 14:05. Koosolekuruumi lubamise ajal polnud kaebaja hinnangul koosolek veel alanud, sest ruumisviibinud vestlesid omavahel vabalt. Kaebaja oli RVT fonoluku kaudu väljendanud RKVS §19⁴ lg1-2 kohaselt soovi VVK koosolekul osaleda juba orienteeruvalt 25 minutit enne kl 14 ning pannud selle kinnituseks enda andmed kirja ka kümnekond minutit enne kl 14 registreerimislehele. Kaebajal oli õigustatud ootus, et ta saab VVK avalikku koosolekut jälgida selle algusest kuni lõpuni. Seega ei saa protokollis märgitud koosoleku alguse aeg vastata tegelikule koosoleku alguse ajale, sest sel juhul oleks pidanud osa avalikust koosolekust toimuma mitte-avalikuna enne

kaebaja koosolekuruumi lubamist 14:05 ajal, mis ei oleks RKVS §12 lg3 kohaselt seaduslik.

- b. Kaebaja tegi koosolekuruumis paiknenud ekraanist foto kl 14:06², et jäädvustada RVT juhi Arne Koitmäe veebiühenduse teel osalemise fakt, kusjuures kaebaja esindaja 2.03 kirjaliku küsimuse peale RVT 3.03 vastuses veebiühenduse teel osalemise võimalust eitati³. Foto täpselt ajatempliks on märgitud kaebaja esindaja telefonis 14:06.50 ja fotol kujutatud suure ekraani all paremas nurgas on hägusalt, aga siiski loetavalt nähtav kellaaeg 14:07. Koosolek polnud selleks ajaks veel avatud ja koosolekul vaatlejana osalenud kaebaja jäädvustas sellega koosolekuruumi seisu enne koosoleku algust. Kaebaja juhatati koosolekuruumi sisenedes istuma pingiritta akna all osade VVK liikmete selja taga ja kaebaja tegi foto toolilt selleks eraldi püsti tõustes, et pildile ei jääks temaga koos koosolekuruumi sisenenud vaatleja Kaspar Kartanas.
- c. Protokollis on kajastatud intsident, kus enne koosoleku algust andis vaatleja Kartanas teada plaanist koosoleku salvestamiseks isiklikul otstarbel ning küsis ruumis viibijatelt nende soove seoses nende võimaliku jäädvustamisega videos. Kuigi koosolek polnud teadaolevalt avatud, siiski paistab protokollist, et toimus hääletus salvestamise lubatavuse ja Kartanase koosolekult eemaldamise teemal, mille järel võeti ta eemaldamiseks vaheaeg 14:09-14:20. Seega pidi koosolek algama määramata ajal 14:05 ja 14:09 vahel ilma selle alustamisest teada andmata, kuid ei kohapeal polnud ega protokollist pole tagantjärele võimalik järeldada, kuidas see tegelikkuses aset leidis.
- d. Pärast koosoleku päevakorra tutvustamist alates 14:20 arutas VVK kaebaja taotlust saada kaasatud koosolekul sõnaõigusega. Kuna koosolek algas täpsustamata ajal ja VVK liikmed rääkisid "kõrvaliste sõnavõttude" lubamisest, siis polnud kaebajale see arutelu mõistetav, sest kaebaja ei palunud mitte sõna ettekandeks, vaid sõnaõigusega kaasamist punktide arutelusse, millega oli kaebajal puutumus. Kaebaja tegelik soov oli, et tal oleks võimalik vajadusel koosolekul esitatud detaile täpsustada, nt esitada ettekandjatele täpsustavaid küsimusi, kui väited on esitatud ebaselgelt või neid pole koosoleku füüsilise korralduse tõttu kuulda.
- e. Kuna kaebajat ega kaebaja esitatud ettepanekuid⁴ koosoleku 3. ja 4. päevakorrapunkti kohta nende päevakorrapunktide arutelu käigus ei nimetatud ja VVK koosolekul nende suhtes seisukohta ei paistnud kujundavat, siis palus kaebaja koosoleku viimase päevakorrapunkti arutelu lõpus täpsustada, kas ettepanekud on VVK-ni jõudnud ning palus seejärel edastada asjaolude täpsustamiseks koosoleku salvestise. Sellest keelduti väitega, et koosolekust on protokoll.
- f. Protokoll ei võimalda saada selgust koosolekul kaebajat puudutavatest

otsustest ja koosoleku protokollist on puudu väiteid, mis on kaebaja hinnangul olulise tähtsusega avaliku koosoleku käigu, koosoleku sisu ja toimunud arutelu iseloomu mõistmiseks. Kaebaja jaoks olulise teemana on protokollis jäänud täielikult kajastamata, millal arutatakse VVK töökorra muudatusi, mille kohta kaebaja tegi ettepanekud. Koosoleku käigus esitas VVK liige Olari Koppel seisukoha, et töökorra muudatused võivad põhjustada vaidlusi ja hääletusi, nende arutelu pidi kulgema koosolekul esitatud väidete järgi läbi mitme VVK järgneva koosoleku, kuid protokollis ja äratoodud tööplaanis puuduvad selle kohta mistahes konkreetseid osutused.

- g. Kuigi see ei puutu otseselt MTÜ kaebusse, siiski väärrib märkimist, et protokollist puuduvad korralduslikud märkused VVK esimehe Kullerkannu ja VVK liikme Nahkur-Tammiksaare puudumise kohta 26.03 oletatavalt koosolekult (asjaolud jäid ebaselgeks, kas selline koosolek on plaanitud), mille käigus asendab esimeest asesimees Mikli, aga ka hulk faktilisi väiteid, mis puudutasid nt esimeses päevakorrapunktis 1) RVT reklaamikampaaniat sotsmeedias ja sihtrühmani jõudmise protsenti, 2) Smart-ID, ID-kaardi ja mobiil-ID kasutamise protsente, 3) sotsmeedia reklaamikampaania katkestamist, selle põhjusi ja edasisi samme, 4) ühe kodakondsuseta isiku hääletamata jäämist, mis olevat ületatud hiljem, kui selgus, et tal siiski oli hääleõigus, 5) jaoskonnas sedelite pildistamise probleemi, mis olevat ebaseaduslik ja hinnangut sellele ning sellega tegelemise viisidele, aga ka järgnevates punktides 6) hinnangut VVK ja RVT oodatavate seadusemuudatuste jõustamise ajakavale, mida tegelikkuses esitati täpsemate ajaprognosidega, kui on kirjas protokollis, 7) koostööd Mihkliga (Slovak?) seoses valimiskogu puudutavate rehkendustega, 8) koostööd International IDEA-ga jmt.

Väljatoodud asjaoludest tulenevalt ei nõustu kaebaja VVK seisukohaga, et koosolek oli kohapeal arusaadav ja jälgitav, sest koosolekul puudus algus ja selle sammud polnud osalejatele arusaadavaks tehtud, sj ei antud koosoleku alguses märku ka osalejate esinduse tuvastamisest ja kinnitamisest RKVS §19⁴ lg2 vaimus. Kaebaja ei nõustu VVK seisukohaga ka selles osas, et protokoll võiks asendada koosoleku salvestist, sest 10.03 pärast kaebetähtaja möödumist tagantjärele avaldatud protokoll ise on olulistes korralduslikes ja faktilistes osades ebatäpne või eksitav ega võimalda mõista RKVS §12 lg3 tähenduses avaliku koosoleku tegelikku sisu.

Avalikkuse tagamata jätmine

VVK esitab oma 10.03 selgitustes väite, et avaliku koosoleku salvestise või muu materjali võib edastamata jätta üksnes põhjusel, et sellest valmib protokoll, st selgituse sõnastust kasutades VVK “otsustas salvestise edastamise taotluse rahuldamata jätta, leides, et selleks puudub vajadus, arvestades koosoleku avalikkust ja protokoll koostamist”.

Kaebaja ei nõustu VVK kitsa ja sisuliselt põhjendamata arusaamaga koosoleku avalikkusest, mis paistab eeldavat, et avalikkuseks piisab üksnes sellest, kui VVK-st või RVT-st sõltumatute, st avalikkust esindavate osapoolte koosolekuruumi pääsemine pole teatud tingimustel välistatud. Kaebaja on seisukohal, et avalikkust ei saa käsitleda formaalsena, vaid tuleks hinnata funktsionaalselt, kas avalikkuse osalemise poolt võimaldatavad hüved on koosoleku puhul tagatud ka tegelikkuses.

Kaebaja hinnangul on RKVS §12 lg3 koosolekute avalikkuse nõue täidetud siis, kui avalikkusel on võimalus koosolekul arutatuga ka sisuliselt suhestuda, mille hulka kuulub ka koosolekutel arutatu omapoolne käsitlemine nii kaebemenetluses kui laiemalt avalikkuses. Avalikkuse nõue pole ebaoluline kõrvalküsimus, mille võiks kõrvale lükata väitega, et tuleb kaitsta VVK liikmete või RVT teenistujate-töötajate välimust või häält kui nende isikuandmeid teadmata osapoolte võimalike kuritarvituste eest.

Arvestades valimistesse puutuvate küsimuste erilist kaalu demokraatliku avalikkuse jaoks on eelduspärane, et VVK liikmed ja RVT teenistujad-töötajad arvestavad oma avaliku rolliga samamoodi nagu Riigikogu ja selle komisjonide avalikel istungitel osalejad aga ka kutsutud külalised, kelle hulka on korduvalt kuulunud ka RVT ja VVK esindajad. Seejuures on silmatorkav Riigikogu Kantslei allasutuses, st RVT-s aset leidvate VVK koosolekute avalikkuse käsitlemise lahknevus muude Riigikogu Kantslei poolt korraldavate avalike koosolekutega, millest pakutakse üldiselt nii jooskvat ülekannet kui selle järelvaatamise võimalust. Kui selliseks lahknevuseks pole selget seaduslikku alust, võib see viidata põhjendamatutele erisustele demokraatlike institutsioonide läbipaistvuse standardi järgimises.

Kaebuse esitamise järel ilmnes VVK 10.03 selgitustest vaatleja Kartanase poolt Riigikohtule esitatud valimiskaebuse juurde⁵, et kaebaja esindaja poolt enne koosoleku algust tehtud foto tsenseeriti RVT või VVK taotluse alusel veebiväljaande Valija Hää 6.03 artikli juurest, mis kajastas 4.03 koosolekut⁶. Selline sekkumine vaatlejate ja sõltumatute ajakirjandusväljaannete tegevusse seab kahtluse alla RVT ja VVK koosolekute avalikkuse põhimõtte institutsionaalse tõlgenduse, sest kui kaebaja esitas ajakirjanikule foto, millega tõendas veebiülekanne toimumist, mille läbiviimise ja mille abil osalemise võimalust RVT oli 3.03 eitanud, siis eeldatavasti hindas toimetaja avaliku huvi olemasolu ning foto avaldati asjakohase kaalumise tulemusel.

Meedia õigus avaliku koosoleku käiku, selle osalejaid ja nende tegevust, väiteid ja nende esitamise laadi ning oletatavat motivatsiooni kirjeldada ei erine oma olemuselt koosolekul osaleva vaatleja või ajakirjaniku õigusest avalikust koosolekust osa saada. Selleks, et valimisvaatlejatel kui inimõiguste kaitsjatel⁷ ja ajakirjandusel kui neljandal võimul oleks võimalik teostada oma põhiseaduslikke õigusi nagu PS §44 õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet ja sellega paaris olev §45 õigus tsensuurivabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni, aga ka eraldi PS §56 tulenev demokraatliku avalikkuse õigus valimiste läbiviimise ja selle

tulemuste kindlakstegemise sammude korrektsuses veendumiseks, peab neile olema tagatud avaliku koosoleku korraldajatega võrdväärne ligipääs nii koosolekule endale kui selle jaoks loodud ja selle käigus tekkinud materjalidele.

Iseäranis kuna Riigikohus on kaasuste 5-25-13, 5-25-16 ja 5-25-19 lahendites kaitsnud seisukohta, et RVT võib avaldada oma veebilehel teavet, mis ei vasta tõele või on ekslik, aga seda pole võimalik vaidlustada ei valimiskaebuse korras ega ole ka VVK-l otseselt jõustatavat kohustust RVT avaldatud ekslikku teavet RVT ja VVK ühistes infokanalites korrigeerida, siis peab demokraatlikule avalikkusele, st vaatlejatele ja ajakirjandusele olema sisuliselt tagatud võimalus RVT ja VVK esitatud väidetele tähelepanu juhtida ning tuua tõenditele tuginedes välja nende ekslikkust või eksitavust. Kuigi kaebajale jääb mõistetatamatuks Riigikohtu seisukoht, et valimiste korraldajad ja järelevalvajad võiks põhiseaduslikus mõttes erilise kaaluga demokraatia baasküsimustes avaldada ebakvaliteetset, ekslikku või lausa eksitavat teavet, ei saa olla demokraatliku riigikorralduse põhimõtetega kooskõlas, kui valimiste eest vastutavatel asutustel on informatsioonilise asümmeetrია tõttu eksitamise monopol, millega kaasneb ülesanne vaatlejate ja valimistele pühendunud väljaannete avaldatud sisu aktiivselt tsenseerida.

Sellist infomonopoli taotleva ja tsenseeriva motivatsiooni olemasolu valimisasjade korraldamisel on väljendanud nii RVT kui VVK ning seda kirjeldab ilmekalt Valija Hääle 12.03 postitus pealkirjaga *Valimiskomisjon võttis Riigikohtus sihikule Valija Hääle*⁸. Postituses on viidatud ka MTÜ Ausad Valimised veebisaidil avaldatud KOV valimiste elektroonilise hääletuse eelraporti osaks olnud videomaterjali tsenseerimist Youtube'i poolt⁹ pärast RVT poolseid arvamused avaldusi justkui võiks avaldatud materjal olla eksitav.¹⁰

Isegi kui on mõistatav valimiste eest vastutavate asutuste mure, et nende esitatud väiteid hüpoteetiliselt võidakse esitada kontekstist väljas või eksitavalt, siiski lasub neil vastutus viia läbi oma toiminguid ning esitada teavet nende kohta nii täpselt, selgelt ja professionaalselt, et koosolekutel või RVT ja VVK ühisel veebilehel avaldatud materjali hüpoteetiline väärti esitamine või ka pahatahtlik kontekstist välja rebimine ei avaldaks mõju nende ülesandele viia läbi demokraatlikke valimisi seaduse nõuetele vastavalt ning järgides selleks ette nähtud reegleid. Seejuures ei kuulu demokraatliku avalikkuse, sh vaatlejate ja ajakirjanduse tõrjumine RVT ja VVK seadusekohaste ülesannete hulka ning on kaebaja hinnangul lepitamatus vastuolus demokraatlike valimiste põhiseaduslike printsiipidega¹¹.

Seetõttu on kaebaja seisukohal, et isegi kui VVK väide 4.03 ja laiemalt ka ülejäänud toimunud ja plaanitavate koosolekute avalikkusest võib olla grammatiliselt korrektne, siiski pole võimalik sisuliselt ega faktiliselt nõustuda VVK väitega, et “koosoleku protokoll tagab piisava ülevaate koosoleku käigust”, sj ei saa piisavuse hindamine demokraatliku avalikkuse jaoks olla VVK suvaotsus. Isegi kui kaebaja peab grammatiliselt korrektseks

VVK väidet, et salvestist kasutatakse “protokolli koostamise abivahendina ning see ei ole mõeldud automaatselt avalikuks edastamiseks”, siiski ei taotlenud kaebaja VVK 4.03 koosolekul protokoll avalikustamist ega teinud ettepanekut sellise avalikustamise automatiseerimiseks. Küll aga on kaebaja seisukohal, et VVK ei tuvastanud salvestise edastamisest keeldumisel sellise toimingu eesmärki ega hinnanud selle saavutamiseks kasutatavate meetmete, st keeldumise asjakohasust.

Kaebaja palub kohtul hinnata salvestisele ligipääsu tagamise ja koosolekute demokraatlikule avalikkusele ligipääsetavuse küsimust kohases põhiseaduslikus kontekstis.

Viited

1. *MTÜ Ausad Valimised kaebuse edastamine Riigikohtule* (VVK 10.03)
2. *RVT juht osales VVK 4.03 koosolekul veebiühenduse teel* (Pöder 4.03 14:06.50)
3. *RE: VVK 4.03 koosolek* (RVT 3.03)
4. *Taotlus ja ettepanekud VVK 4.03.2026 koosolekuga seoses* (MTÜ 3.03)
5. *K. Kartanase kaebuse edastamine Riigikohtule* (VVK 10.03)
6. *Kes tegelikult menetleb valimiskomisjonile esitatud kaebusi?* (VH 6.03)
7. *Report on election observers as human rights defenders* (VC 11.12.2024)
8. *Valimiskomisjon võttis Riigikohtus sihikule Valija Hääle* (VH 12.03)
9. *Video ei ole saadaval. See video pole enam saadaval, kuna selle videoga seoud Youtube'i konto suleti.* (Pöder 18.02)
10. *Kui netihääletus läheb vaba Interneti kallale* (Pöder 18.02)
11. *Valimisvaatlejate põhiseaduslik roll, mille arutelu kohutab Riigikohut* (6.11.2025)